

waarop de vereniging gedurende de rest van de eeuw zou drijven. Deze 'kunstavonden' trokken tussen de vijfhonderd en duizend bezoekers. Krakkers als *Kaat Mossel* en *De boeren op de Amsterdamsche kermis* hadden aantrekkingskracht op een publiek dat hoofdzakelijk bestond uit jonge werklieden.⁴⁹⁾

Na enkele seizoenen begon het echter te rommelen. Al in haar beginjaren kampte de vereniging van tijd tot tijd met - veelal jonge - rustverstoorders,⁵⁰⁾ ondanks de inzet van de commissarissen van orde, afkomstig van de Volksleeskamer. Maatregelen bleven niet uit. De vrije verkoop van toegangkaarten à f 0,10 moest in 1888 plaatsmaken voor een systeem van 'persoonlijke introductie'. Krachtens deze methode werden toegangkaarten verdeeld onder de leden, naar rato van het door hen betaalde lidmaatschapsgeld. Dat bedroeg minimaal f 2,50 per jaar, voor verenigingen f 10,-, donateurs betaalden f 100,- of meer ineens. De hoogst betalende vergaarde de meeste plaatsbewijzen. Een deel daarvan bestond uit aparte kaarten voor werklieden en dienstboden. Zulke kaarten waren alleen geldig als ze waren ondertekend door de afgever en ingevuld met de naam van de geïntroduceerde.⁵¹⁾

Zo wilde de organisatie bewerkstelligen dat het publiek 'nimmer de perken der betamelijkheid' te buiten ging. Slechte ervaringen met 'mensen, die men er liever niet had gezien, en die het den goedgezinden werkman (...) lastig maakten', hadden het bestuur tot deze stap bewogen. Het resultaat werd luid bejubeld: 'Het was niet een troep ruw volk, (...) het waren ordelijke nette werklieden, die, dankbaar voor het genotene, met vrouwen en meisjes een aangename avond hebben doorgebracht', riep het immer enthousiaste *Rotterdamsch Nieuwsblad* na het tweede experiment met het nieuwe systeem. Ook het bestuur was in jubelstemming: 'Hierdoor toch zijn wij in staat om, wanneer al eens eene enkele maal een bezoeker reden tot misgenoegen mocht geven, herhaling daarvan te voorkomen door waarschuwing van het lid van wien hij zijne kaart had gekregen.'⁵²⁾

Er braken zonnige tijden aan. 'Wie dit eenmaal gezien heeft, zal niet meer twifelen of langs dezen weg de beschaving wel vooruitgebracht wordt', riep het bestuur uit met betrekking tot de kunstavonden. Er zou zelfs sprake zijn van 'volkomen bereiking van het doel'.⁵³⁾ Dat doel was niet alleen 'het volk' te laten genieten van beschaafd vermaak, maar het daarbij ook actief te betrekken. Het bestuur ging er prat op dat tijdens de kunstavonden af en toe ook toneel- en muziekafdelingen van werkliedenverenigingen mochten